

Janusz Spyra

Szlak książąt cieszyńskich – Piastowie

Związek Cieszyna z Piastami trwał ponad pięć stuleci. W państwie pierwszych Piastów gród na Wzgórzu Zamkowym był siedzibą kasztelana, którego zadaniem była obrona południowej granicy państwa Polan. Po podziale Śląska pomiędzy członków rodu Piastów kasztelania cieszyńska wchodziła w skład księstwa opolsko-raciborskiego. W tym okresie pod zamkiem ukształtowało się podgórze, które stopniowo rozwinęło się w miasto Cieszyn. Piastowie opolsko-raciborscy dbali m.in. o duchowe potrzeby mieszkańców miasta, fundując w 2 poł. XIII w., poza jego murami, klasztor dominikanów. Ok. 1290 r. powstało samodzielne księstwo cieszyńskie, cieszyński zamek stał się siedzibą dworu książęcego Mieszka I, zaś Cieszyn miastem książęcym, znajdującym się pod bezpośrednią opieką władcy. W czasach Mieszka I miasto rządziło się prawami miejskimi przejętymi z Lwówka Śląskiego, wewnętrzny ustrój Cieszyna ostatecznie ukształtował się po przyjęciu prawa magdeburskiego w 1364 r. Na czele władz miejskich stanął burmistrz i rada miejska.

Dokument pergaminowy księcia Bolesława I z jego pieczęcią z 1426 r.

W tymże roku książę Przemysław I Noszak potwierdził przywileje miasta. Książę pobierał opłaty od wszelkiej działalności gospodarczej prowadzonej przez kupców i rzemieślników, jak też od miasta jako całości. Jego syn i następca Bolesław I nadał Cieszynowi w 1416 r. tzw. wielki przywilej, na mocy którego mieszczanie mogli dziedziczyć majątki do czwartego pokolenia w linii męskiej i żeńskiej oraz nabywać dobra ziemskie. Rzemieślnicy i cechy zostały podporządkowane Radzie Miejskiej, bez jej wiedzy nikt nie mógł wykonywać zajęcia w odległości jednej mili od miasta (prawo milowe). Książę zatwierdził też miasto w posiadaniu wsi Ligoty.

Bolesław I zmarł w 1431 r. pozostawiając czwórkę małoletnich synów, w których imieniu władzę przez dziesięć lat sprawowała wdowa Ofka. W 1438 r. księżna i jej synowie sprzedali prawo bicia monet miastu. W 1442 r. bracia podzielili się terytorium księstwa, Cieszyn z okolicami przypadł Przemysławowi II i Władysławowi. Księstwo cieszyńskie zjednoczył Przemysław II, który przeżył swoich braci. W 1468 r. przyznał Cieszynowi prawo warzenia piwa pszenicznego, co było podstawą późniejszego miejskiego monopolu piwnego. Ostatecznie Kazimierz II obdarzył miasto prawem wyłączności warzenia i sprzedaży piwa w 42 sąsiednich miejscowościach (1523 r.) oraz monopolem winnym. Książę uregulował też system pracy magistratu, bronił mieszczan przed szlachtą, a cieszyńskich rzemieślników przed obcymi. Dbał o rozwój cechów, ale też o interesy zwykłych mieszkańców. Za jego rządów zbudowano nowy, murowany kościół parafialny, do którego książę ufundował organy i dzwony, dzięki niemu w 1496 r. powstał nowy rynek główny oraz ratusz.

Wielkie zmiany czekały miasto w czasach księcia Waława Adama, który objął osobiste rządy w 1545 roku. Książę zaprowadził w księstwie cieszyńskim reformację, usunął katolickich księży

Panorama Cieszyna, miedzioryt Mateusza Meriana z „Topographia Bohemiae, Moraviae et Silesiae”, Frankfurt nad Menem 1650 r.

i zakonników, skonfiskował majątki instytucji kościelnych. Miasto otrzymało od niego m.in. grunt po skasowanym klasztorze franciszkanów bosych (bernardynów) z przeznaczeniem dla szpitala mieszczańskiego. Kiedy w 1552 r. spalił się zamek i miasto, książę na 12 lat zwolnił mieszkańców Cieszyna z podatków. W 1573 roku wydał kolejne rozporządzenie regulujące funkcjonowanie rady miejskiej i magistratu. Nakazał władzom miejskim m.in. utrzymywanie na wieżach, na miejskich bramach i murach strażników, których zadaniem było ostrzeganie przed wybuchem ognia. Starął się też uregulować religijne i moralne życie swoich poddanych, z drugiej strony żył ponad stan, a jego długi musiały po-

Talar księcia Waława Adama z 1574 r. - rycina z 1711 r.

W 1595 r. Adam Waław objął osobiste rządy, w 1598 r. potwierdził przywileje posiadane przez cieszyńskich mieszczan, nakazał im też na wieczne czasy pozostać przy wyznaniu ewangelickim. Już jednak w końcu 1609 r. Adam Waław dokonał konwersji do Kościoła katolickiego, zwrócił majątki katolickim zakonom, a protestanckich kaznodziejów wypędził. Zaczął też zmuszać do podobnego kroku cieszyńskich mieszczan, pozostawił jednak w ręku protestantów kościoł św. Trójcy. Następcą zmarłego w 1617 r. Adama Waława był jego małoletni syn Fryderyk Wilhelm. Po wybuchu wojny trzydziestoletniej zdominowana przez protestantów rada miejska w 1619 r. siłą usunęła katolickiego proboszcza i odebrała katolikom kościoły w Cieszynie. Po klęsce protestantów pod Białą Górą w 1620 r. musieli je zwrócić, a magistrat został ukarany wysoką grzywną 1000 dukatów. Na krótko władza wróciła w ręce protestantów w 1622 r., kiedy miasto i zamek zajął książę karniowski Jan Jerzy Hohenzollern. Kiedy książę Fryderyk Wilhelm osobiście objął rządy w 1624 r. usunął protestanckich duchownych, a członków władz miejskich ukarał. Zmarł jednak w roku następnym w drodze do Niderlandów, gdzie zamierzał walczyć przeciwko protestantom.

Fryderyk Wilhelm był ostatnim męskim potomkiem cieszyńskiej linii Piastów. W testamencie zapisał księstwo swojej siostrze Elżbiecie Lukrecji, na co dopiero po kilkunastu latach zgodzili się królowie Czech, od XIV w. lenni zwierzchnicy

Książę Adam Waław, sztych

Herb Miasta Cieszyna z rękopisu „Scuta nobilium ducatus Teschinensis”

Książę Fryderyk Wilhelm, sztych, 1625 r.

księstwa cieszyńskiego. Mogła panować w Cieszynie, ale bez prawa przekazania władzy dzieciom z małżeństwa z księciem Gundakerem Liechtensteinem. Jej rządy przypadły na czasy wojny trzydziestoletniej, kiedy oddziały wojskowe obu walczących stron docierały także do Cieszyna. W 1626 r. miasto zajęły wojska duńskie, przywracając po raz kolejny protestanckich pastorów. W 1629 roku księżna została zmuszona do wydania Statutu religijnego, ograniczającego udział we władzach miejskich i cechach wyłącznie do katolików. Efektem był exodus wielkiej liczby protestanckich mieszkańców Cieszyna. W następstwie emigracji, wojny i epidemii niemal połowa domów w mieście stała pusta. Księżna z drugiej strony potwierdziła miejskie przywileje (1626 r.) oraz przywileje cechów. Dla zdobycia gotówki księżna zwiększała emisję pieniędzy bitych w mennicach w Cieszynie i Skoczowie, mimo obowiązujących cesarskich zakazów, Elżbieta Lukrecja oddała też w najem pobór myta w księstwie Żydom. W 1631 r. osiadł w Cieszynie Jakub Singer, który stał się jedynym z zaufanych księżnej.

Jeszcze kilkakrotnie oddziały wojskowe zajmowały Cieszyn, w 1645 r., miasto i zamek zajął oddział wojsk szwedzkich. Po kilkutygodniowym oblężeniu zamku przez wojska cesarskie na wiosnę roku następnego rezydencja cieszyńskich Piastów została całkowicie zrujnowana. Ostatnie lata życia księżna spędziła w prowizorycznej siedzibie na rogu cieszyńskiego Rynku i obecnej ul. Szersznika, gdzie zmarła 19 maja 1653 r. Po wygaśnięciu cieszyńskiej linii dynastii Piastów księstwo cieszyńskie przypadło królom Czech czyli Habsburgom.

Obiektem, w najbardziej bezpośredni sposób związanym z dynastią Piastów jest cieszyński zamek, ulokowany na Wzgórzu Zamkowym. Stąd też od niego należy rozpocząć zwiedzanie piastowskich zabytków w Cieszynie.

I - Piastowski (górny) zamek na Wzgórzu Zamkowym

Po okresie przynależności do Wielkich Moraw i księstwa czeskiego, gród w Cieszynie został włączony do państwa Piastów ok. 990 roku, a zarządzal nim kasztelan. Gród był ufortyfikowany obwałowaniami drewniano-ziemnymi, stopniowo wznoszono budowle murowane: rotundę pod wezwaniem św. Mikołaja, okrągłą wieżę ostatecznej obrony. Intensywna rozbudowa Wzgórza Zamkowego nastąpiła w momencie, kiedy zamek stał się siedzibą piastowskich władców. W czasach Kazimierza I i Przemysława I Noszaka powstał murowany zamek, otoczony murami. Przemysław I przy pracach na zamku zatrudniał artystów z praskiego warsztatu rzeźbiarskiego Piotra Parlera. Reprezentacyjne sale zdobione były m.in. płytkami z napisami w języku łacińskim z imieniem księcia Przemysława. W oknach umieszczono kolorowe płytki szklane z herbem cieszyńskich Piastów. Całości dopełniały pomieszczenia gospodarcze. Tzw. górny zamek otoczony był potrójnym murem z basztami. Do bramy broniła dostępu potężna wieża przybramna, o średnicy prawie 10 metrów, o grubości muru 3,4 m. Poniżej leżał zamek dolny, w którym znajdowały się pomieszczenia dla służby i gospodarcze, stajnie, a także zbrojownia.

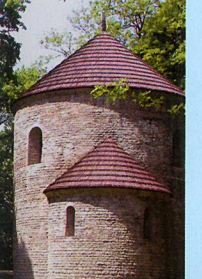
Zamek myśliwski, stan z 2006 r.

szak Elżbiety Habsburżanki, narzeczonej króla polskiego Kazimierza Jagiellończyka. Kolejne inwestycje nastąpiły w czasach księcia Kazimierza II. Zamek niszczone był pożarami w 1484, 1520 i 1603 roku, jednak funkcje militarne pełnił jedynie w czasach wojny trzydziestoletniej, kiedy kilkakrotnie zajmowały go różne oddziały wojskowe. Najbardziej brzemienne w skutki było zajęcie zamku przez wojska szwedzkie w 1645 r. oraz jego oblężenie przez wojska habsburskie wiosną 1646 r. Na skutek kilkutygodniowego ostrzału artyleryjskiego i podkopów inżynierskich zamek został zniszczony, zanim w końcu Szwedzi zdecydowali się poddać. Księżna Elżbieta Lukrecja już w nim nie zamieszkała, nie dysponowała też środkami na odbudowę zamku. Tym mniej byli tym zainteresowani nowi władcy, Habsburgowie. Na zamku ulokowano siedzibę zarządu dóbr habsburskich, tzw. Komorę Cieszyńską, która wykorzystwała resztki budowli zamkowych do wznoszenia obiektów gospodarczych. Dopiero w 30. latach XIX w., arcyksiążę Karol Habsburg postanowił przekształcić zamek w letnią rezydencję. Wyburzono resztki zamku górnego, za wyjątkiem Wieży Piastowskiej i rotundy św. Mikołaja, której nadano charakter stylowo dopasowany do klasycystycznej architektury zamku myśliwskiego zaprojektowanego przez znanego wiedeńskiego architekta Józefa Kornhäusla. Teren Wzgórza splantowano zakładając romantyczny park. Ostatnim przedsięwzięciem budowlanym było urządzenie w 1914 r. na miejscu wieży ostatecznej obrony sztucznych ruin.

Z dawnego gotyckiego zamku cieszyńskich Piastów w całości pozostały jedynie rotunda św. Mikołaja i Wieża Piastowska. Inne fragmenty zamku są stopniowo rekonstruowane i przywracane potomnym przynajmniej w części, jak wieża ostatecznej obrony czy wieża przybramna. Zachowały się też fragmentarycznie fundamenty dawnych murów zamkowych.

II - Rotunda romańska pod wezwaniem św. Mikołaja

Z dawnego gotyckiego zamku cieszyńskich Piastów w całości pozostały jedynie rotunda św. Mikołaja i Wieża Piastowska. Rotunda jest najstarszym murowanym obiektem sakralnym na terenie Śląska Cieszyńskiego. Została wybudowana w XI w. Składa się z nawy na planie koła oraz półkolistej apsydy od strony wschodniej. W zachodniej części nawy znajduje się empora, wsparta na trzech arkadach kolumnowych. Rotunda pełniła funkcję kaplicy grodowej, ale służyła także mieszkańcom podgórzia. Po powstaniu murowanego zamku gotyckiego poziom posadzki podniesiono o dwa metry, romańskie okna w apsydzie zamieniono na gotyckie. W czasach, kiedy w księstwie cieszyńskim wyznaniem panującym był luteranizm, kaplicą opiekowali się ewangelicy pastory i kaznodzieje zatrudniani przez książąt. Po wygaśnięciu dynastii Piastów w 1653 r. rotunda straciła charakter kaplicy zamkowej, tylko dwa razy w roku, na św. Mikołaja i na św. Waława odbywały się w niej nabożeństwa. W pozostałym okresie służyła jako magazyn na

Rotunda, fot. 2006 r.

Wieża piastowska i kaplica grodowa drzeworyt S. Münstera z „Cosmographia universa”, Bazylea 1541 r.

rzędzi potrzebnych do sprawowania tzw. sądów bożych, a sporadycznie także broni. W czasie przebudowy zamku w latach 1838-40 rotundę zasypano do połowy, górną część okryto ceglanym obmurowaniem, zaprowadzono klasycystyczne podziały elewacji, dopasowane do stylu nowego zamku. Dopiero w czasie II wojny światowej Niemcy archeolodzy odsłoniли pierwotny poziom posadzki, zaczęli usuwać zewnętrzne tynki. Rekonstrukcję, przywracającą pierwotny, romański charakter rotundy zakończono w latach 1947-55. Odsłonięto pierwotne okna, mense ołtarzową oraz fragmenty posadzki, zrekonstruowano emporę. Od 90. lat XX w. na nowo w rotundzie odbywają się nabożeństwa w święto patrona kaplicy, św. Mikołaja.

Rekonstrukcja wieży ostatecznej obrony, fot. 2004 r.

III - Wieża ostatecznej obrony

Wieża ostatecznej obrony, wzniesiona w XIII w., była budowlą pierwotnie o wysokości co najmniej 25 metrów, na rzucie koła o średnicy 12 metrów i grubości murów 4,2 metra. Wnętrze użytkowe liczy zaledwie 3 metry średnicy. Wieża była miejscem schronienia po przełamaniu obrony wałów przez wroga. Przy odpowiedniej ilości wody, żywności i broni w wieży można się było bronić jeszcze jakiś czas, do nadejścia odsiecz.

IV - Wieża Piastowska

Wieża Piastowska, wybudowana w 2 poł. XIV wieku, stanowiła najważniejszy element systemu obronnego cieszyńskiego zamku. Zbudowana z kamienia, na planie kwadratu, jest wysoka na prawie 30 metrów, a składa się z czterech zasadniczych części. Podziemna, stanowiła w przeszłości lochy, dolna liczy 10 metrów wysokości, a pełniła funkcje gospodarcze. Część środkowa, wysoka na 15 metrów, zapewne służyła za mieszkanie. Najwyższy położony fragment Wieży Piastowskiej przystosowany był do wypełniania zadań militarnych, co zapewniały m.in. machikuly, oraz obronne blanki (krenelaż). Wewnątrz Wieży Piastowska dzieli się na siedem kondygnacji, połączonych kamiennymi (w części dolnej) i drewnianymi schodami. Grubość muru w części dolnej wynosi 2,5 metra, w górnej 1,5 metra. Oświetlenie zapewniały wąskie okna, na narożach umieszczono cztery herby piastowskie, autorstwa rzeźbiarza z praskiego warsztatu Piotra Parlera.

Wieża Piastowska, fot. z 2006 r.

Pokonując 120 kamiennych i drewnianych stopni, wspinamy się na taras widokowy urządzonej obecnie na ostatniej kondygnacji Wieży Piastowskiej. Z góry zobaczyć można obiekty na terenie Cieszyna, które kiedyś związane były z Piastami, a w których zachowały się pamiątki z okresu piastowskiego. Można też i warto je zwiedzić. Należy do nich np. kościół św. Jerzego, do którego można trafić korzystając z windy urządzonej poniżej Śląskiego Zamku Sztuki i Przedsiębiorczości, albo kierując się od głównego wejścia do zamku w lewo ul. Zamkową.

V - Kościół parafialny św. Jerzego

Jego początki sięgają średniowiecza, powstał jako kaplica przy szpitalu mieszczańskim. Szpital, a w zasadzie przytułek dla biednych, chorych i starych mieszkańców Cieszyna, był instytucją miejską, ale wspierała go także cieszyński książęta. M.in. po likwidacji klasztoru franciszkanów bosych książę Wacław Adam darował miastu w 1545 r. gruntu i budynki klasztoru z przeznaczeniem dla szpitala. Piastów przypomina zachowany do dzisiaj zwornik z piastowskim orłem w prezbiterium kościoła św. Jerzego. W późniejszym czasie kościół był wielokrotnie przebudowywany.

Wracając ul. Zamkową za torami kolejowymi skręcamy w lewo w ul. Miłchejdy. W miejscu, gdzie przechodzi ona w Pl. ks. J. Londzina, przed klasztorem bonifratrów, z lewej strony widzimy

VI - Kościół św. Trójcy

Kościół św. Trójcy

Na wprost kościoła św. Trójcy widać już cieszyński ratusz i rynek, do którego dochodzimy przechodząc krótką ul. J. Matejki. Na rynku najważniejszymi obiektami związanymi z dynastią Piastów jest cieszyński ratusz oraz tzw. domy książęce na rogu ul. Szersznika.

VII - Domy książęce (na rogu Rynku 18 oraz ul. Szersznika 1-3)

W czasie wojny trzydziestoletniej księżna Elżbieta Lukrecja wielokrotnie musiała opuszczać cieszyński zamek, a w latach 1640-41 kupiła od cieszyńskich mieszczan trzy domy przy Rynku, potem jeszcze jeden. Przeniósła się do nabytych domów po zniszczeniu zamku w czasie oblężenia w 1646 roku, i mieszkała w nich aż do swej śmierci. Rezydencja miała charakter prywatny, ale ozdobiona została m.in. płytkami posadzkowymi z przedstawieniem piastowskiego orła, literami „EL HZT” („Elisabeth Lukretia Herzogin zu Teschen”) oraz datą 1648. Po jej śmierci domy książęce stały się własnością cesarza, który przekazał je jezuitom.

Kamienice przyrynkowe, rys. po 1789 r.

Kościół parafialny św. Marii Magdaleny, fot. z 2007 r.

Kościół parafialny św. Jerzego

Płytkę posadzkową z 1648 r.

Od 1802 r. w jednym z nich istniało muzeum oraz biblioteka ks. Leopolda Jana Szersznika.

VIII - Ratusz

Pierwotny cieszyński ratusz znajdował się w pobliżu ówczesnego centrum osadniczego Cieszyna w okolicach kościoła parafialnego. Decyzją księcia Kazimierza II z 1496 r. pozwoliła mieszczańom na urządzenie nowego ratusza, który był siedzibą władz miejskich oraz cechu szewskiego i piekarskiego, zapewne znajdowały się w nim również pomieszczenia sądu miejskiego oraz waga. Ratusz posiadał wieżę z zegarem, ale spalił się w 1552 r. Odbudowano go jako murowany, z drewnianą wieżą, od frontu wyposażając w arkadowe podcienia. Jak całe miasto ucierpiał w czasie wojny trzydziestoletniej, odnowiono go dopiero w 1661 r. Pozostałością dawnego obiektu ratusza jest sień ze sklepieniem krzyżowym, wsparta na kamiennej kolumnie. W późniejszym czasie na ratuszu urządzono zbrojownię, w której przechowywano m.in. portret ostatniego cieszyńskiego Piasta, księcia Fryderyka Wilhelma. (Zwiedzanie wystawy „Historia Ratusza” oraz sali sesyjnej tylko z przewodnikiem)

Przejdźmy pod ratuszem (ul. Ratuszowa) albo od głównego wejścia od strony Pl. św. Krzyża można dotrzeć do najważniejszej katolickiej świątyni w Cieszynie, kościoła parafialnego św. Marii Magdaleny. Kościół jest jedyną pozostałością dawnego klasztoru dominikanów, który istniał w tym miejscu od XIII do końca XVIII w.

IX - Kościół parafialny św. Marii Magdaleny (poddominikański)

Kościół parafialny pod wezwaniem św. Marii Magdaleny w obecnej postaci został wzniesiony na przełomie XVIII i XIX w., jednak istniał już kilka wieków wcześniej, jako kościół przy klasztorze braci dominikanów. Dopiero po pożarze z 1789 r. stał się siedzibą cieszyńskiej parafii, którą przeniesiono tu z pierwotnego kościoła parafialnego p.w. św. Marii Magdaleny, który znajdował się na miejscu dzisiejszego teatru. Pierwsze źródłowe wzmianki o jego istnieniu pochodzą z 1265 roku, ale na pewno istniał wcześniej. Początkowo był drewniany, znajdowało się w nim kilka kaplic, działały przy nim także bractwa religijne, m.in. Bractwo Bożego Ciała. W 1519 r. zakończono budowę nowego murowanego kościoła. Kościół był długi na 34 metry, składał się z nawy z boczną kruchtą oraz jednoprzęsłowego prezbiterium, z zewnątrz zabezpieczonego szkarpami. Mieściło się w niej ok. 1300 wiernych. Po wprowadzaniu protestantyzmu jako wyznania panującego w księstwie cieszyńskim kościół został przejęty przez ewangelików, cieszyńskich pasto-

Ratusz, fot. z 2005 r.

rów utrzymywała Rada Miejska. Po 1609 r. książę Adam Wacław odebrał kościół protestantom, jednak ewangelicy kilkakrotnie próbowali odzyskać kościół parafialny. Udało im się w latach 1619, 1622 oraz w 1626 r., ale na krótko. Ostatecznie kościół parafialny przeszedł w ręce katolików w czasach księżnej Elżbiety Lukrecji. Pierwotny późnogotycki wystrój kościoła w 2 poł. XVII w. zastąpiono barokowym, czego dopełnieniem było wystawienie w 1666 r. nowego ołtarza głównego. Jego autorem był pochodzący z Łużyc rzeźbiarz Ferdynand Zachariasz Schwabenheim. Kościół spalił się wraz z całym miastem 6 maja 1789 r., władze zdecydowały go nie odbudowywać, siedzibę parafii wraz z wezwaniem, przeniesiono do dawnego kościoła dominikańskiego.

Także kościół przy klasztorze dominikanów miał średniowieczne korzenie. Klasztor powstał w 2 połowie XIII w., zapewne w 1272 roku, jego fundatorką była prawdopodobnie Eufemia, żona księcia opolsko-raciborskiego Władysława. Cieszyński konwent dominikanów opierał się od początku na hojności książąt, od których otrzymali m.in. folwark pod Cieszynem, potem wieś Krasną. Z tego powodu kościół dominikanów, pod wezwaniem Narodzin Najświętszej Marii Panny, pełnił funkcję nekropolii cieszyńskich książąt. Klasztor stanowił cały kompleks, obok kościoła tworzyły go budynki klasztorne wokół wewnętrznego ogrodu oraz budynki gospodarcze. Kościół pierwotnie zajmował przestrzeń późniejszej nawy poprzecznej (transeptu), później go rozszerzono. Ostatecznie od północy dobudowano do niego prezbiterium dla zakonników, od południa mniejszą nawę dla wiernych, zaś dotychczasowy kościół stał się nawą poprzeczną. Po przebudowie kościół był długi na 53 metry, szeroki na 9,5 metrów, szeroki na 5,7 metra, transept liczył ponad 20 metrów długości. Prosta fasada kościoła wyróżniała się znacznym portalem.

Działalność zakonu dominikanów w Cieszynie przerwało wprowadzenie w księstwie cieszyńskim reformacji ok. 1545 r. Kościół był użytkowany przez protestantów jako drugi kościół miejski, w którym głoszone kazania z reguły w języku niemieckim. Po 1609 r. klasztor wraz z kościołem zwrócono dominikanom, odzyskali też folwarki w Mnisztwie i Krasnej. Po wygaśnięciu dynastii Piastów dominikanie korzystali z poparcia szlachty oraz cieszyńskich mieszczan. Istniało też przy kościele Bractwo Różańcowe i Arcybractwo św. Krzyża. W 1789 r. w wielkim pożarze Cieszyna spłonęło prawie całe miasto, w tym kościół parafialny oraz dominikański z klasztorem. Władze postanowiły odbudować mniej zniszczony kościół dominikański i przenieść do niego kościół parafialny, natomiast konwent dominikanów zlikwidowano. Po kościele dominikańskim pozostały fragmentarycznie zachowane w ramionach transeptu gotyckie służki sklepienne z XIII/XIV w. oraz w kilka gotyckich portali.

Pozostał też w niszy w bocznej ścianie prezbiterium posąg nagrobny piastowskiego księcia. Rzeźba pochodzi z przełomu XIV i XV w., jej autorem był rzeźbiarz związany z warsztatem Parlerów. Zapewne przedstawia księcia Przemysława I Nosszaka, który był jednym z dobroczyńców kościoła, m.in. urządził tu kaplicę św.

Posąg nagrobny księcia Przemysława I Nosszaka, XIV/XV w., fot. z czasów II wojny światowej

Gotycki portal kaplicy św. M. Grodzieckiego, fot. z 2006 r.

Andrzeja. Kryptę przodków księcia Przemysława urządzono w prezbiterium, przy samym ołtarzu (teraz w nawie bocznej). Na skutek gruntownej przebudowy kościoła na przełomie XVIII i XIX w. pierwotne krypty zostały zniszczone, podjęte w 1934 r. badania wykazały obecność w podziemiach kościoła licznych, niezwiązanych z sobą krypt grobowych. Jednak stan zachowania znalezionych tutaj szczątków nie pozwalał na zidentyfikowanie żadnej krypty z grobowcami cieszyńskich Piastów.

Wracając na Rynek zapuszczamy się w leżącą tuż obok ratusza ul. Regera, w kierunku pałacu hrabiów Larischów. W zbudowanym na przełomie XVIII i XIX w. gmachu, zwanym też kamienicą Demłowską, mieści się od 1931 r. Muzeum Śląska Cieszyńskiego. Do muzeum wchodzi się przez Park Pokoju.

X - Muzeum Śląska Cieszyńskiego

Największa kolekcja ruchomych zabytków związanych z cieszyńskimi Piastami znajduje się w zbiorach Muzeum Śląska Cieszyńskiego i stanowi część stałej ekspozycji muzeum. Najbardziej znanym jest Cieszyńska Madonna, odkryta dopiero w 2000 roku. Cieszyńska Madonna to wykonana z piaskowca figura

Najświętszej Marii Panny z Dzieciątkiem o prawie naturalnej wielkości (123 cm). Ukazuje Pannę Marię jako królową niebios i drugą Ewę. Należy do rzeźb stworzonych zgodnie z zasadami tzw. nowego realizmu, który rozwinięto na praskim dworze cesarza Karola IV, w twórczości najsłynniejszego rzeźbiarza tego stulecia Piotra Parlera. Inicjatorem powstania rzeźby był książę cieszyński Przemysław I Nosszak, który długie lata działał na dworze w Pradze. Pierwotnie znajdowała się w jednej z cieszyńskich świątyń, na początku XVIII w. została ustawiona na kolumnie przed cieszyńskim zamkiem, w 1844 r. przeniesiono ją na Stary Targ. Na skutek wielokrotnych przemalowań uważaną ją za gipsową figurkę bez wartości. Dopiero w czasie konserwacji w 2000 r. okazało się, że jest to gotycka rzeźba z 2 poł. XIV w. Cieszyńska Madonna powstała ok. 1368-69 r. i została wykonana na miejscu z piaskowca, z miejscowego kamieniołomu (z Brennej lub z Rzeki). Twórcą Cieszyńskiej Madonny był rzeźbiarz należący do warsztatu Piotra Parlera, który wykonał niektóre z najlepszych rzeźb z katedry św. Wita w Pradze, bardzo do Madonny podobne. Obok Madonny można zobaczyć oryginalny herb Piastów cieszyńskich wykuty w kamieniu, zdobiący pierwotnie naroże Wieży Piastowskiej, kamienną inskrypcję ks. Fryderyka Wilhelma z 1624 r. oraz obrazy z różnych kościołów z terenu Śląska Cieszyńskiego z okresu piastowskiego.

W sali, nazwanej Salą Piastowską, można zobaczyć m.in. numizmaty bite w mennicach w Cieszynie i Skoczowie w okresie od XIV w. do poł. XVII w. Oglądać można zarówno mo-

Muzeum Śląska Cieszyńskiego

Cieszyńska Madonna

Książę Adam Wacław, P. Brygierski, początek XVIII w.

cieszyńskiego herbu oraz imieniem księcia cieszyńskiego Przemysława oraz szklane szybki z herbem cieszyńskim i datą „1611”). Najbardziej efektowne eksponaty dotyczą księcia Adama Wacława. Są to reprezentacyjny portret przedstawiający księcia w kirysie, ze szpadą przyniesioną u lewego boku oraz sztandar księstwa cieszyńskiego z 1605 r. z atłasu o wymiarach 160x240 cm. Sztandar służył jako chorągiew wojenna księcia, który w 1605 r. został mianowany dowódcą wojsk śląskich, walczących z antyhabsburskimi powstańcami Stefana Bocskay'a na Węgrzech. Dla odróżnienia od ich polskich kuzynów, używających białego orla na czerwonym tle, herb Piastów cieszyńskich przedstawiał złotego orla na niebieskim tle. Efektowny jest także sekretarz w typie kabinetu, z posiadania Elżbiety Lukrecji. Sekretarz zawiera 55 szufladek różnych rozmiarów, zdobionych płyciną z tzw. „Ruijnemarmor”, specjalnego gatunku marmuru występującego jedynie we Włoszech i w Austrii, którego żyłki i zabarwienie dają złudzenie pejzaży z ruinami. Meble tego rodzaju wykonywano na terenie Czech, Austrii i południowych Niemiec w 2. i 3. ćwierci XVII w.

Opuszczając muzeum przez Park Pokoju kierujemy się w prawo ul. Limanowskiego, następnie, za budynkiem Liceum im. A. Osuchowskiego, w lewo i przy pomniku P. Stalmacha znów w prawo, w dół ul. 3 Maja. Tu, na zakręcie, królując na zboczu górującym nad Mostem Wolności wznosi się pomnik założyciela księstwa cieszyńskiego, Mieszka I.

XI - Pomnik księcia cieszyńskiego Mieszka I

Pomnik Mieszka I został odsłonięty 21 czerwca 1931 r. na miejscu pomnika cesarza Franciszka Józefa I z 1908 r. Twórcą pomnika Mieszka I był znany rzeźbiarz krakowski, Jan Raszka, urodzony w Ropicy. Pośtać Mieszka jest skomponowana w taki sposób, jakby ze swojej wyżyny patrzył w dal, aż poza granice swego kraju, ściskając rękami potężny miecz, ostrzegając zaborczych sąsiadów.

Tekst: Janusz Spyra
Redakcja i dobór ilustracji: Renata Karpińska
Projekt graficzny: Tomasz Matysiak / www.projektownia.com
Fotografie: Renata Karpińska, Paweł Halama, Joanna Rzepka.
W publikacji wykorzystano fotografie, dokumenty i eksponaty ze zbiorów:
- Muzeum Śląska Cieszyńskiego;
- Archiwum Państwowego w Katowicach Oddział w Cieszynie.

Wydawca:
Biuro Promocji i Informacji
Urząd Miejski
Rynek 1
43-400 Cieszyn
tel. 033 4794 240-3
promocja@um.cieszyn.pl
www.cieszyn.pl

CIESZYN 2007

Szlak książąt
cieszyńskich
Piastowie